

лого адміністративно-територіального устрою держави.

Отже, на сьогодні в Україні загалом сформувалися усі необхідні передумови для успішного реформування системи територіальної влади (наявність політичної волі, нормативно-правові напрацювання), включаючи накопичений негативний досвід невдалих спроб реорганізації адміністративно-територіального устрою та місцевого самоврядування. Затягування із її реалізацією загрожує, з одного боку, втратою так званого «вікна можливостей» – сприятливих умов у політичному середовищі та підтримки з боку громадян, а з іншого – значним погіршенням економіко-соціального становища держави.

1. *Наказ* Міністерства України «Про утворення Робочої групи з питань реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади» від 17.03.2015 № 75 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minregion.gov.ua/regional-dev/reformuvannya-miscevogo-samovryaduvannya-ta-teritorialnoyi-organizaciyi-vladi-v-ukrayini-643805/priynyati-normativno-pravovi-akti-862604/nakaz-minregionu-ukrayini-vid-17-03-2015-n-75-pro-utvorennya-robochoyi-grupi-z-pitan-reformuvannya-miscevogo-samovryaduvannya-t-983088/>. 2. *Розпорядження* Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні» від 01.04.2014 р. № 333-р // Урядовий кур'єр. – 2014. – 11 квітня. 3. *Розпорядження* КМУ «Про затвердження плану заходів щодо реалізації Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні» № 591-р 18.06.2014 // Урядовий кур'єр. – 2014. – 23 липня. 4. *Проект* Закону України «Про внесення змін у Конституцію України (щодо повноважень органів державної влади і місцевого самоврядування)» №4178а від 26.06.2014 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=51513. 5. *Закон* України «Про ратифікацію Додаткового протоколу до Європейської хартії місцевого самоврядування про право участі у справах органу місцевого самоврядування» 02.09.2014 № 1664-VII // Голос України. – 2014. – 24 вересня. 6. *Закон* України «Про співробітництво територіальних громад» від 17.06.2014 № 1508-VII // Голос України. – 2014. – 23 липня. 7. *Висновок* Головного науково-експертного управління 30.05.2014 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=50756&pf35401=302738>. 8. *Любченко П.* Реформа територіального устрою як чинник розвитку місцевого самоврядування в Україні / П. Любченко // Вісник Академії правових наук України. – 2005. – № 4 (43). – С. 191. 9. *Проект* Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» № 4070а від 13.06.2014 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=4070%E0&skl=8.

УДК 321.02

М. В. СПІВАК

ЗДОРОВ'Я НАЦІЇ В УМОВАХ СУСПІЛЬНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Висвітлено питання цінності здоров'я людини. Визначено сутність понять «нація», «здоров'я нації», «трансформація». Наголошується на необхідності розуміння

© *СПІВАК Марина Вікторівна* – кандидат юридичних наук, викладач кафедри адміністративного права і процесу НАВС

ролі та змісту сучасної системи громадського здоров'я. Розглядаються спрямування сутності соціальних трансформацій та їх вплив на здоров'я.

Ключові слова: нація, здоров'я нації, трансформація, держава, суспільство.

Спивак М.В. Здоровье нации в условиях общественной трансформации

Освещен вопрос ценности здоровья человека. Определена сущность понятий «нация», «здоровье нации», «трансформация». Отмечается на необходимости понимания роли и содержания современной системы общественного здоровья. Рассматриваются направления сущности социальных трансформаций и их влияние на здоровье.

Ключевые слова: нация, здоровье нации, трансформация, государство, общество

Spivak Marina. A health of nation is in the conditions of public transformation

The question of value of health of man is reflected. Certainly essence of concepts «nation», «health of nation», «transformation». It is marked on the necessity of understanding of role and maintenance of the modern system of public health. Directions of essence of social transformations and their influence are examined on a health.

Key words: nation, health of nation, transformation, state, society.

В усі часи здоров'я людини розглядалось як одна з найвищих цінностей суспільства, що становлять основу економічного та духовного розвитку держави. Сьогодні важко назвати країну, на теренах якої не було б запроваджено роботу по охороні здоров'я її громадян. Україна вже багато років прямує за визначеним вектором, однак, охорона здоров'я в країні як галузь все ще перебуває в радянському правовому полі. Це, безумовно, гальмує галузь, а враховуючи суспільну трансформацію не відповідає глобальним викликам.

Треба зазначити, що феномен здоров'я привертав увагу багатьох дослідників. Проблемам в галузі охорони здоров'я України присвячені праці Т. Семигіної, Н. Романової, І. Сенюти, В. Ярошенко та ін.

Розглядаючи комплексно здоров'я нації, слід зупинитись на понятті «нація».

Велике місце в історії етнопсихологічних досліджень мають праці І. Канта. І. Кант один з перших почав вживати такі поняття, як «народ» і «нація», і визначив ці поняття. Народ, за І. Кантом, – це об'єднана у тій чи іншій місцевості велика кількість людей, що становить єдине ціле. Нація – це частина народу, що через спільне походження признає себе об'єднаною в одне громадянське ціле.

Кожен народ, вважав І. Кант, має свій характер. Основний прояв національного характеру – це ставлення до інших народів, гордість за свою державу та суспільну свободу¹. І. Кант виходив з того, що кожна людина є абсолютною і самодостатньою цінністю й не може бути знаряддям здійснення хоч би яких і чий би то було планів. Як суб'єкт моральної свідомості, докорінно відмінний від навколишньої природи, людина у своїй поведінці має керуватися веліннями морального закону. Цей закон, який І. Кант називає «категоричним імперативом», має апріорний і безумовний характер, він не зазнає впливу ніяких зовнішніх обставин і не зв'язаний з конк-

ретними предметами чи реальними подіями. Категоричний імператив проголошує: «Чини так, щоб максима твоєї поведінки могла бути одночасно і принципом загального законодавства», тобто кожен індивід мусить чинити так, щоб правило його особистої поведінки могло стати правилом поведінки для всіх².

В поняття «нація» Отто Бауер вкладав наявність волі, як рушійної сили, що проявляється у свідомому акті; ідеї – різноманітних поглядів на добро і зло, мораль, релігію, науку; фізіологічних характеристик – антропологічні дані, психологічні і фізіологічні типи. Він не пов'язує напряму ці складові з волею, але переконаний у причинно-наслідковому зв'язку³.

Енциклопедія з державного управління трактує поняття нація (від лат. *patio* – народ, плем'я) як різновид соціальної спільноти, члени якої об'єднані почуттям колективної громадської ідентичності, спільною назвою, історичною територією, міфом про спільне походження, історичною пам'яттю тощо⁴. Слід зауважити, що у сучасній науці відсутній консенсус щодо визначення поняття «нація» та з'ясування природи його походження. В античній літературній та історіографічній традиції термін «нація» використовувався для позначення іноземних «варварських» племен. В епоху пізньої античності та раннього середньовіччя термін «нація» застосовувався у значенні країни походження. З кінця XIII ст. «націями» називали представників того чи іншого спрямування на церковних соборах, причому до «націй» входили представники не лише церковних, а й світських кіл певної країни. В епоху пізнього середньовіччя поняття «нація» поступово поширюється на представників елітних верств населення різних країн (наприклад польська шляхетська «нація», до складу якої входила знать не тільки польського, але й білорусько-литовського та українського походження). З кінця XV ст. починає застосовуватися термін «німецька нація», який за умов прогресуючої феодальної роздробленості Священної Римської імперії мав підкреслювати єдність німців, які становили основний масив її населення. Подальшого розвитку поняття «нація» як спільність людей, об'єднаних мовно-культурними ознаками, набуло у працях Й. Г. Гердера та інших німецьких мислителів. В Англії та Франції термін «нація» став синонімом суверенності народу, незалежності держави. У науковій літературі XX ст. сформувалися два принципово різних методологічних підходи до з'ясування природи нації та їх походження, в межах яких існує й розвивається низка взаємопов'язаних наукових концепцій. Перша з них – примордіалістський, або переніалістський підхід, – базується на уявленні про давній та об'єктивний характер існування нації як етнічних спільнот. Вони зароджуються як племена або етноси, проходять стадію домодерних націй, на основі яких формуються сучасні політичні нації. Концепція, згідно з якою поділ людства на етнічні нації є об'єктивним і незалежним від волі окремих людей, а самі нації є історично сформованими спільнотами, об'єднаними мовою, територією, культурно-побутовими ознаками, спільністю економічного життя й психічного складу (ментальністю або націо-

нальним характером), була домінуючою у науковому житті та ідеологічних течіях ХІХ – першої половини ХХ ст. Такий підхід набув розвитку у марксистській ідеології та радянській науці у працях Ю. Бромлея. Ю. Бромлей – засновник наукової школи «теорії етносу» в радянській етнографії. Він визначив етнос як усталену сукупність людей, що історично склалася на певній території та має спільні, відносно стабільні особливості мови, культури й психіки, а також усвідомлення своєї єдності та відмінності від інших подібних утворень (самосвідомість), зафіксоване в самоназві (етнонімі)⁵. У сучасній західній науковій думці примордіалістський підхід до вивчення націй набув подальшої аргументації у працях Е. Сміта, за визначенням якого нація є сукупністю людей, що має власну назву, свою історичну територію, спільні міфи та історичну пам'ять, спільну масову, громадянську культуру, спільну економіку і єдині юридичні права та обов'язки для всіх її членів. У наукових працях українських дослідників переважає розуміння поняття нація як етнічного за своєю природою явища. Зокрема, М. Дедков та М. Бойченко розглядають націю як історичну спільність людей, що складається в процесі формування певних характерних культурологічних, психологічних, етнологічних, історико-економічних та політологічних її ознак. А. Пономарьов характеризує націю як особливий стан і водночас, певний етап розвитку етносу, пов'язаний з творенням національно-державних символів та атрибутів, національно-державної самосвідомості⁶.

Як слушно зазначив Г. Касьянов, еволюція терміна «нація» врешті-решт привела до того, що формулювання якогось синтетичного, універсального й утилітарного визначення «нації» стало неможливим, хоча й бажаним, принаймні для науковців. Саме слово іноді має вигляд «понятійного хамелеона», який змінює колір залежно від зовнішніх умов. Будь-який дослідник, який починає цікавитися якимось аспектом буття «націй», стикається з термінологічним розмаїттям, нерідко просто з хаосом, і головною проблемою для нього стає проблема вибору дефініції, яка відповідає його концептуальному підходу до проблеми⁷.

Розкриваючи питання здоров'я нації в умовах суспільної трансформації, слід відзначити, що суспільство до вирішення цього питання підходило поетапно, враховуючи потреби суспільства, проблематику, політичні чинники тощо. Оскільки здоров'я нації є соціально-політичною, духовною категорією, громадське здоров'я характеризує здатність суспільства і держави реалізувати механізми відтворення населення. Конференція ВООЗ (1965) дала таке визначення: «громадська охорона здоров'я» – це наука і практика попередження захворювань, подовження життя і зміцнення психічного та фізичного здоров'я, працездатності шляхом організованих зусиль суспільства, що спрямовані на оздоровлення довілля, боротьбу з інфекційними хворобами, навчання людей навичкам особистої гігієни, організацію медичних та медсестринських служб для ранньої діагностики і профілактичного лікування захворювань, а також на розвиток громад-

ських інститутів для забезпечення кожній людині умов життя, які необхідні для укріплення здоров'я, на таку організацію усіх цих переваг, щоб кожний громадянин міг користуватись своїм правом на якісне життя. Це широке визначення було уточнене комітетом експертів ВООЗ (1973), який відзначив, що поняття «громадська охорона здоров'я» охоплює проблеми, що становлять загрозу здоров'ю людства, а також стан здоров'я людей у цілому, гігієну довкілля, служби охорони здоров'я та організацію медико-санітарної допомоги»⁸.

В 1977 році Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) ініціювала міжнародну компанію під назвою «Здоров'я для всіх» в якій збирається інформація про існуючі загрози здоров'ю. В 1978 році була проголошена відповідна Декларація (справедливість, рівність, поінформованість, подолання національних кордонів). У 2000 році ВООЗ проголосила глобальну стратегію «Здоров'я для всіх» яка містила 10 положень, 6 принципів, 38 завдань спрямованих на попередження загрози здоров'ю.

Таким чином, визнано систему заходів, що у загальносвітовій науковий лексикон увійшли під назвою «Заохочення до здоров'я, сприяння здоров'ю, формування пропаганда здоров'ю» і т.д.⁹

В останні десятиліття світова наука зарахувала проблему здоров'я в широкому розумінні до кола глобальних проблем, вирішення яких обумовлює не тільки кількісні і якісні характеристики майбутнього розвитку людства, а й навіть сам факт його подальшого існування, як біологічного виду. Нині проблема загрози здоров'ю розглядаються світовою спільнотою як сьома додаткова до шести раніше відзначених загроз планетарного масштабу:

- 1) загроза світової війни;
- 2) екологічні катаклізми;
- 3) контрасти в економічно рівних країнах планети;
- 4) демографічна загроза;
- 5) нестача ресурсів планети;
- 6) наслідки науково-технічної революції¹⁰.

За визначенням ВООЗ, система громадського здоров'я – це організовані зусилля суспільства, насамперед через відповідні державні інституції з метою поліпшення, зміцнення, захисту й відновлення на основі колективних дій та забезпечення виконання таких функцій, як:

цільове спостереження, нагляд за станом здоров'я та благополуччя населення;

моніторинг та реагування на небезпеку для здоров'я та надзвичайні ситуації;

захист здоров'я, включаючи забезпечення безпеки середовища життєдіяльності, умов праці, харчових продуктів та інші детермінанти;

зміцнення здоров'я, включаючи дії, спрямовані на соціальні детермінанти та нерівність у підтриманні здоров'я;

профілактика захворювань, включаючи ранню діагностику хвороб;

забезпечення стратегічного управління в інтересах здоров'я та благополуччя;

забезпечення системи громадського здоров'я кваліфікованими і в достатній кількості трудовими ресурсами;

забезпечення стійких організаційних структур та фінансування;
просвітницька робота, комунікація та соціальна мобілізація в інтересах здоров'я;

розвиток досліджень у сфері громадського здоров'я для наукового обґрунтування політики і практики.

У сфері охорони здоров'я в цілому потрібне розуміння ролі та змісту сучасної системи громадського здоров'я не лише щодо інфекційних, епідеміологічних захворювань, але й стосовно неінфекційних захворювань та низки сучасних вирішальних факторів охорони здоров'я, як це визначено в європейському плані дій щодо посилення систем громадського здоров'я. Принципи міжсекторального підходу щодо охорони здоров'я у політиці всіх країн, а також ціла низка наявних заходів у соціальних, економічних та поведінкових детермінантах неінфекційних хвороб ще, на жаль, повністю не оцінені та не введені у практику. Поки що роль держави обмежується нормативним та директивним регулюванням, вертикальною системою нагляду і контролю, інспекціями та перевітками. Такий важливий і ефективний ресурс, як міжсекторальна взаємодія та створення горизонтальних мереж співпраці, використовується в нашій країні вкрай недостатньо. Серед основних аспектів діяльності системи громадського здоров'я першочергову увагу необхідно приділяти факторам, пов'язаним зі способом життя (безпечне середовище в житті людини, фізична активність, раціональне харчування та шкідливі звички, такі як тютюнопаління, вживання алкоголю, наркоманія і токсикоманія)¹¹. Розглядаючи це питання, ми доходимо висновку, що, як і раніше виникає проблема змістовного навантаження термінів. ВООЗ у питанні здоров'я нації оперує такими поняттями, як «громадська охорона здоров'я», «система громадського здоров'я» та «здоров'я». Визначення поняття «здоров'я» є фундаментальною проблемою сучасної медико-біологічної науки. Оскільки це поняття має багато аспектів і обумовлене багатьма чинниками, то вимагає для свого розв'язання комплексного підходу. Пояснити сутність здоров'я складніше, ніж сутність хвороби. Саме тому однозначного, прийнятного для всіх визначення поняття «здоров'я» поки що не існує. У преамбулі Статуту Всесвітньої організації охорони здоров'я говориться, що здоров'я – це не тільки відсутність хвороб або фізичних дефектів, а стан повного фізичного, психічного та соціального благополуччя.

Існує велика кількість визначень поняття «здоров'я», «здоров'я людини», «здоров'я групи», «здоров'я населення», «репродуктивне здоров'я», «фізичне здоров'я», «психічне здоров'я», «соціальне здоров'я» тощо. По суті ці визначення відтворюється в сучасних працях, хоча мають свої нюанси. Але всі науковці одноставно розглядають здоров'я у комплексній

характеристичі з врахуванням чинників, що впливають на процес його формування. Узагальнені підсумки досліджень щодо здоров'я людини переконують, що воно залежить від багатьох чинників, зокрема таких як: соціально-економічні та екологічні умови, стан системи охорони здоров'я; спадковість, умови та спосіб життя.

Рівень та стан здоров'я нації, на нашу думку, найдоцільніше слід визначити через сукупність кількісних і якісних показників. Ці показники безпосередньо впливають і на розвиток держави в цілому. Сучасний стан здоров'я населення України характеризується високими показниками захворюваності та смертності осіб працездатного віку, низьким рівнем середньої тривалості життя, що зростає дуже повільно порівняно з 1990 р. (1990 р.: чоловіки – 65,7, жінки – 75,0; 2012 р: чоловіки – 66,1 рік, жінки – 76,0 років, Європа: чоловіки – 72,5 роки, жінки – 80 років), відсутністю можливості у переважній більшості українців отримувати медичну допомогу на рівні стандартів цивілізованих країн світу. Україна переживає також глибоку демографічну кризу, внаслідок якої чисельність населення держави скоротилася за 20 років з 52 млн. до 45,3 млн. осіб¹².

Констатуємо, що здоров'я нації залежить від суспільних процесів, а соціальна структура сучасного українського суспільства залежить від спрямування сутності соціальних трансформацій, суть яких – у зміні функціональних зв'язків у суспільстві. Її основу становлять:

1. Зміна суспільної форми всіх основних соціальних інститутів – економічних, політичних (передусім інститутів власності), культурних, освітніх; глибокий суспільний переворот і реформування тих соціальних засад і регуляторів, що формують соціальну структуру (вона стала менш жорсткою, рухливішою).

2. Трансформація соціальної природи основних компонентів соціальної структури – класів, груп і спільнот; відновлення їх як суб'єктів власності й влади; поява економічних класів, верств і страт з відповідною системою соціальних конфліктів і суперечностей.

3. Ослаблення існуючих у суспільстві стратифікаційних обмежень. Поява нових каналів підвищення статусів, посилення горизонтальної та вертикальної мобільності українців.

4. Активізація процесів маргіналізації. Маргіналізація (лат. *margo* – край, межа) – втрата особистістю належності до певної соціальної групи, норм і цінностей відповідної субкультури без входження до іншої. Це процес зміни суб'єктом одного соціально-економічного статусу на інший. В українському суспільстві на рубежі ХХ-ХХІ ст. вона характеризується переходом переважно в нижчі верстви населення (феномен «нових бідних», соціальні групи військовослужбовців, інтелігенції).

5. Зміна порівняльної ролі компонентів соціального статусу. Якщо в стратифікації радянського суспільства домінував адміністративно-посадовий критерій, пов'язаний з місцем у системі влади та управління, то в нинішньому вирішальним є критерій власності й доходів. Раніше політич-

ний статус визначав матеріальне становище, тепер величина капіталу визначає політичну вагу.

6. Підвищення соціального престижу освіти і кваліфікації, посилення ролі культурного фактора у формуванні високостатусних груп. Зумовлено це становленням ринку праці. Але це стосується спеціальностей, які користуються попитом на ринку, насамперед – економічної, юридичної та управлінської.

7. Зміна якісних і кількісних параметрів соціальної структури. Відомо, що чим прогресивніша статево-вікова структура, тим більшими можливостями розвитку вона наділена, тим стійкіший соціальний (трудоий, інтелектуальний, культурний) потенціал населення. Внаслідок негативних демографічних тенденцій населення України щорічно зменшується в середньому на 400 тис. осіб, на тлі загальної депопуляції населення (кожна п'ята українська родина не має дітей) знижується рівень народжуваності, скорочується середня тривалість життя (якщо на початку 90-х років ХХ ст. за показниками здоров'я Україна посідала 40-ве місце у світі, то через десять років вона перемістилася у другу сотню).

8. Поглиблення соціальної поляризації суспільства. Майновий чинник є стрижнем трансформацій. Економічний статус і спосіб життя еліт, вищої верстви різко зросли, а у більшості населення – різко знизилися. Розширилися межі зuboжіння і бідності, виокремилося соціальне «дно» – жебраки, безпритульні, декласовані елементи¹³.

Трансформація – це процес зміни форми, виду, характеру, правил, норм, механізмів. Вона допускає одночасне співіснування процесів модернізації, постмодернізації і традиціоналістського відступу. Трансформаційні зміни суспільства супроводжуються кардинальними або поступовими змінами взаємовідносин суспільства, зокрема держави, і людини, конфліктом політичних та моральних цінностей. У результаті суспільної трансформації, що зачіпає й охорону здоров'я нації, відбуваються зміни в структурах суспільства.

Отже, здоров'я нації – один із найважливіших елементів національної безпеки, передумова суверенного розвитку держави. Питання збереження здоров'я нації є питаннями безпеки держави. Враховуючи комплексний характер трансформаційних процесів, які впливають на здоров'я нації, необхідно створити найбільш сприятливі умови для розвитку держави в цілому, які гарантуватимуть та забезпечать умови для охорони здоров'я. Українська управлінська еліта повинна виробити спільне бачення перспектив розвитку охорони здоров'я, єдині підходи до формування державної і міжнародної політики, тоді це матиме позитивні наслідки для держави і всього суспільства.

Структура українського суспільства, зазнавши помітних змін порівняно з радянським часом, досі зберігає багато його рис. Для її істотної трансформації необхідне системне перетворення інститутів власності й влади, що триватиме багато років, особливо враховуючи адміністративну рефор-

му в Україні, яка зачіпає реформування органів охорони здоров'я.

1. *Львовичкіна А. М.* Етнопсихологія [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://imanbooks.com/book_483_page_8. 2. *Політичні вчення в Німеччинні. Іммануїл Кант, Георг Вільгельм Фрідріх Гегель.* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://politics.ellib.org.ua/pages-1820.html>. Дата доступу 26.09.2014. 3. *Bauer O.* Die Nationalitätenfrage und die Sozialdemokratie. I. Die Nation § 10. Der Begriff der Nation. [Електронний ресурс] / *Bauer O.* – Режим доступу : <https://www.marxists.org/deutsch/archiv/bauer/1907/nationalitaet/10-begriff.html>. Дата доступу 26.09.2014. 4. *Лазько О. М.* Етнополітичний вимір державної політики: основні категорії та поняття. [Електронний ресурс] / О.М. Лазько. – Режим доступу : <http://kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2013-2/doc/1/06.pdf>. 5. Там само. 6. Там само. 7. *Касьянов Г. В.* Теорії нації та націоналізму: монографія [Електронний ресурс] / Касьянов Г.В. – К.: Либідь, 1999. 352 с.– Режим доступу : <http://litopys.org.ua/kasian/kas.htm>. 8. *Ярошенко В.* Формування здорової української нації у контексті ідеї громадянськості. [Електронний ресурс] / Ярошенко В. – Режим доступу : <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/26851/24/Yaroshenko.pdf?sequence=1>. Дата доступу 27.09.2014. 9. *Медико-біологічні, валеологічні та соціальні аспекти здоров'я. Лекція 1. Поняття про здоров'я. Культура здоров'я. Здоров'я дітей та підлітків – основа здоров'я нації. Сучасний стан здоров'я дітей та підлітків в Україні.* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.lnu.edu.ua/faculty/bzhd/OMZ/Lekcia_1_ND.pdf. Дата доступу 27.09.2014. 10. Там само. 11. *Устїнов О.* Охорона здоров'я України 2013 – 2014: здобутки, проблеми та шляхи вирішення. [Електронний ресурс] / Устїнов О. – Режим доступу : <http://www.umj.com.ua/article/70898/oxorona-zdorov-ya-ukraini-2013-2014-zdobutki-problemi-ta-shlyaxi-virishennya>. 12. *Проект розпорядження КМУ «Про схвалення Концепції побудови нової національної системи охорони здоров'я України».* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.arteka.ua/article/295096>. 13. *Трансформація соціальної структури українського суспільства.* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://textbooks.net.ua/content/view/5275/46/>.

УДК 323.1

В. О. СМІРНОВА

ЕВОЛЮЦІЯ ПУТІНСЬКОГО РЕЖИМУ: ВІД ПОЛІТИЧНОЇ ВОЛІ ДО ПОЛІТИЧНОГО ВОЛОНТАРИЗМУ

Аналізуються закономірності еволюції політичного режиму В. Путіна, виявляються ключові принципи та загрози суб'єктивізації російського політичного простору.

Ключові слова: політична воля, політичний волонтаризм, суб'єктивізація політичного простору, політичний актор.

Смирнова В.А. Еволюция Путинского режима: от политической воли к политическому волонтаризму

В статье анализируются закономерности эволюции политического режима В. Путина, определяются ключевые принципы и угрозы субъективизации российского политического пространства.

© СМІРНОВА Валентина Олександрівна – кандидат педагогічних наук, викладач кафедри політології, соціології і соціальної роботи Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»